

WYCINANKI LUDU POLSKIEGO

ŁOWICKIE I KURPIOWSKIE

XIV TABLIC WIELOBARWNYCH
WEDŁUG ORYGINAŁÓW ZE ZBIORÓW
TOW. POLSKIEJ SZTUKI STOSOWANEJ

TEKST SEWERYNA UDZIELI, KUSTOSZA MUZEUM ETNOGRAFICZNEGO W KRAKOWIE
SEKRETARZA KOMISJI ANTROPOLOGICZNEJ POLSKIEJ AKADEMJI UMIEJĘTNOŚCI

Egzempl. Edwarda Krasieńskiego

WYDAWNICTWO MIEJSKIEGO MUZEUM PRZEMYSŁOWEGO W KRAKOWIE,
SUBWENCJONOWANE PRZEZ DEPARTAMENT SZTUKI MIN. W. R. I O. P.
SKŁAD GŁÓWNY: MUZEUM PRZEMYSŁOWE W KRAKOWIE, UL. SMOLEŃSKA 9.
KSIĘGARNIA GEBETHNERA & WOLFFA W KRAKOWIE, RYNEK GŁ.

OD WYDAWNICTWA.

Zmysł estetyczny ludu polskiego najwybitniej zaznaczył się w ornamentach wycinanych z barwnych papierów. Wycinanki, nie spotykane u innych narodów, świadczą o samodzielnej twórczości artysty wiejskiego i w zdobnictwie ludowym najczęściej wykazują cech indywidualnych. Dla społeczeństwa polskiego sztuka ludowa ma niezmiernie ważne znaczenie, bo w skarbach jej tkwią niewyzyskane wartości dla przemysłu artystycznego i rzemiosła, posługującego się dotychczas motywami obcymi. Wartości te należy wykorzystać dla rodzimej sztuki, ale czynić to musimy umiejętnie, nie nadużywając motywów ludowych dla celów nieodpowiadających ich istocie i przeznaczeniu. Rzeczą w tym wypadku będzie artysta i pedagog, aby ze źródła narodowej twórczości płynęły fale odradzające duszę i poczucie piękna. W tym przekonaniu Miejskie Muzeum przemysłowe Im. Dra Adryana Baranieckiego w Krakowie podjęło się wydania teki wycinanek ze zbiorów Tow. „Polska Sztuka Stosowana”. Przedsięwzięcie to powstało w najtrudniejszych warunkach wydawniczych, przy pomocy materialnej Departamentu Sztuki M. W. R. i O. P. Na tem miejscu składa Muzeum podziękowanie tym Instytucjom i osobom, które przyczyniły się do wydania niniejszej publikacji, a w szczególności Towarzystwu „Polska Sztuka Stosowana” za udzielenie prawa reprodukcji wycinanek ze zbiorów Towarzystwa.

Całość wydawnictwa składać się będzie z kilku zeszytów, w których znajdą się reprodukcje wycinanek z różnych okolic kraju, wykonane z oryginałów znajdujących się w zbiorach Muzeum. Skromna okładka zeszytu pierwszego wydana została, jako tymczasowa, dla zmniejszenia kosztów wydawnictwa; dla całości zaś wydawnictwa wykonana będzie odpowiednia teka.

M. MUZEUM PRZEMYSŁOWE IM. DRA A. BARANIECKIEGO W KRAKOWIE.

WYKONANO W DRUKARNI MUZEUM PRZEM. IM. DRA A. BARANIECKIEGO W KRAKOWIE.

WYCINANKI LUDU POLSKIEGO.

Lud polski ma wrodzone zdolności do poezji, do muzyki i do sztuki plastycznej. Z jego poezją zaznajomili nas poeci-romantycy z Adamem Mickiewiczem na czele, z jego pieśniami i muzyką zapoznali świat cały tacy mistrzowie tonów, jak Chopin, Moniuszko, Paderewski, Gall, Noskowski i inni. Wszyscy inni czerpali ze skarbnicy ludowej pieśni i muzyki, i nie jedno znakomite dzieło swoje osnuli na motywach ludowych. Natomiast mniej znane są ludu naszego zdolności w malarstwie i w rzeźbie; a warto bliżej poznać talenta i na tem polu, bo i tutaj

utwory jego nie mniej są piękne i nie mniej podziwienia godne. Lud nasz lubi się stroić i otaczać pięknymi przedmiotami, lubi też mieszkać pięknie. Wnętrze izby swojej ubiera obrazami licznymi, sprzętami malowanymi lub rzeźbionymi i kwiatami w wazonikach rozsta-

WNĘTRZE CHATY ŁOWICKIEJ.

nymi z różnobarwnych papierków. Te ornamenty, zdobiące ściany, a wycięte z papieru kolorowego nazywamy „wycinankami“. Bywają one wycinane z papieru jednobarwnego, albo misternie składane z różnobarwnych papierków delikatnie wystrzyżonych. Temi ozdobami papierowemi ubierane bywają ściany wokół okien, koło obrazów, około zegara, nakleją je na powale, między tragarzami, na tragarzach, to znowu na piecu i na okapie nad ogniskiem. Spotykamy wycinanki w formie rozet, wstążek, bukietów, bardzo rzadko scen rodzajowych, a nigdy pejzażu. Najczęściej używany bywa w wycinance ornament geometryczny i roślinny, rzadziej zwierzęcy (koguty, ptaki fantastyczne...), a bardzo rzadko figuralny. Do sporządzenia wycinanki używają papierów wszelkich barw, nie wyłączając białego i czarnego, i wszelkich nawet najdelikatniejszych odcieni. Najchętniej dobierane bywają barwy gorące, żywe, a w zestawieniu kolorów, obok łagodnego zlewania się tonów, ostro odcinające się kolory są szczególnie lubiane.

Gdy przeglądamy zbiory wycinanek z różnych okolic kraju, spostrzegamy, że każda okolica ma swój właściwy charakter, typ, przejawiający się w odrębnym ornamentcie i ulubionym doborze

wionych na oknach. Nie dosyć na tem. Na białych ścianach i na piecu spostrzegamy barwne kwiaty, listki, gałązki i bukiety malowane ręcznie, albo przez patron wycięty w papierze, to znowu, widzimy naklejane papiery z ornamentami malowanymi farbą, lub złożo-

i zestawieniu kolorów. Wycinanka związana jest ściśle z całą sztuką plastyczną danej okolicy, a więc spostrzegamy na niej motywy i barwy używane przy malowaniu jaj, skrzyń, przy naszywaniu i haftowaniu strojów, zdobieniu naczyń i narzędzi. Wycinanka tworzy się w duszy artystki wiejskiej z jej wrodzonych odczuć estetycznych, operuje ona pewnymi dziedzicznie przekazanymi zdobinkami ornamentacyjnymi, wykształconymi przez wieki wpływem otoczenia i warunków życia, wśród których wzrosło i rozwija się jakieś plemię polskie. Stąd to zdobnictwo ludowe jest tak rozmaite, a utwory plastyczne górala a krakowiaka, kurpia a księżaka tak różnią się od siebie. Wycinanki wykonują przeważnie dziewczęta i kobiety; mężczyźni biorą mniejszy udział w tej pracy. Każda wioska ma zazwyczaj jedną lub więcej specjalistek szczególnie uzdolnionych, o wysokim poczuciu artystycznym i bujną wyobraźnią, a zgrabnych i cierpliwych do tak delikatnej roboty. One to wykonują nieraz misterne arcydzieła sztuki zdobniczej i tworzą nowe ornamenty, nie przekraczając jednak przy tworzeniu pewnej ilości zdobinek, które żyje plastyka danej okolicy. To też, chociaż każda wycinanka jest inna, chociaż nigdy niema dwóch jednakich, bo nie bywają wykonywane ze wzorów, przecież wśród kilkudziesięciu nawet spostrzegać się daje pewna jednostajność, występuje wyraźnie jeden typ, jeden charakter. Fantazja tych twórców jest nadzwyczaj wielka. Mamy liczne przykłady, że jeden i ten sam artysta wiejski, jedna i ta sama artystka potrafi wykonać kilkadziesiąt wycinanek, różniących się od siebie, a nie mniej pięknych, nawet gdy wycinanki wystryga tylko z jednobarwnego papieru.

Wycinanki wyrabiają zwykle w czasie wolnym od pracy na roli, w gospodarstwie, a więc w zimowe wieczory, gdy na dworze sroży się zawierucha śnieżna, a w ciepłej izbie przy kominku marzy się tak przyjemnie o wiosnie kwiecistej, rozśpiewanej, o lecie słonecznym i tak miłej pracy w polu w pośród pięknej, uśmiechniętej przyrody. Wtedy dziewczyna roztęskniona bierze nożyce w rękę i wycina kwiaty o tęczy kolorach, ptaszki ze złocistymi skrzydłami, krasne o stubarwnych kwiatach bukiety i wieńce. Cała poezja dziecka natury przebija się w tych utworach, marzenia prostego serca i nieśmiałe wzloty ku wyżynom czystego piękna.

Jak dawno stroi lud polski ściany mieszkań swoich wycinankami? Czy naśladuje niemi widziane niegdyś po dworach obicia ścian szpalerami lub włoskimi kołtrynami? Tego dzisiaj z całą pewnością powiedzieć nie możemy, gdyż dotychczasowe studia nad wycinankami polskimi znajdują się dopiero w zaraniu. Nie posiadamy zbiorów tej twórczości artystycznej ze wszystkich ziem polskich, nie przeglądaliśmy jeszcze zapisków historycznych, nie zebraliśmy podań z ustnej tradycji o tych utworach sztuki ludowego. Pragniemy tylko zwrócić uwagę na ten objaw zdobnictwa ludowego, bo zasługuje na to swoją świeżością, barwnością i oryginalną pięknocią. Odbija się w niem dusza polskiego ludu zdolna do wysokich poetycznych wzlotów, nieraz naiwnie, po dziecięcemu pojmująca piękno, ale pomimo swoich codziennych prozaicznych zajęć wznosząca się z tęsknotą i marzącą wiecznie o idealniejszym, piękniejszym życiu. Prosimy zwrócić uwagę artystów-dekoratorów, hafciarki nasze, szkoły rysunków i robot ręcznych na tę twórczość artystyczną ludu polskiego z życzeniem, aby te proste dzieła sztuki zapłodniły ich twórczość nowymi sokami odżywczymi i tchnęły w nią duszę polską.

Seweryn Udziela

kustosz Muzeum etnograficznego i sekretarz Komisji antropologicznej Polskiej Akademii Umiejętności.

DÉCOUPURES.

Le paysan polonais orne sa demeure d'ustensiles peints ou sculptés, de tableaux et d'ornements de papier de couleur, découpés avec infiniment d'esprit et d'invention. Il colle ces découpures sur le fond blanc des murs de sa chaumière. Ces ornements délicats et fins sont découpés par les jeunes filles, les femmes, même par les hommes, à l'aide de ciseaux parfois très grands et grossiers dont on se sert pour tondre les brebis. Ils font ces découpures selon leur idée et leur fantaisie, ne se guidant sur aucun modèle. Chacune des contrées de la Pologne a ses découpures, mais les plus belles sont faites dans la contrée de Kurpie (environs d'Ostrołęka) et aussi par les paysans des environs de Łowicz. C'est uniquement pour leur plaisir que ces artistes primitifs consacrent les loisirs que leur laissent les travaux du ménage pour orner leurs propres chaumières. Ils ne les exécutent pas pour les vendre. Les motifs de ces découpures représentent ordinairement des ornements géométriques et des plantes, rarement des animaux ou des personnages.

Il y a des découpures d'une seule couleur, il y en a d'autres composées de morceaux de papier aux couleurs vives et diverses. Ces oeuvres de l'art populaire, toujours originales, sont parfois des compositions de maître en ce qui concerne l'idée, la forme, le choix des couleurs et la délicatesse de l'exécution.

Séverin Udziela

Conservateur du Musée Ethnographique de Cracovie, Secrétaire de la Commission anthropologique polonaise de l'Académie des Sciences et des Lettres.

COLOURED PAPER CUTTINGS.

The Polish peasant's home is decorated with carved or painted furniture, and also with many a picture, and with artistic embellishments cut out of coloured paper. These adornments are cut by young girls and women, sometimes even by men, with big common scissors, and not unfrequently with shears: yet the patterns they cut out are exquisitely dainty. These are produced according to the dictates of their own fancy, which they follow to the exclusion of anything to copy from. Every district has its own style of paper cuttings, but the very best are in the environs of Ostrolenka and of Łowicz. These untaught artists take up this work to occupy the moments of leisure which remain to them when the day's work is over, in order to please themselves by creating beauty, and to embellish their dwellings; but never for the sake of gain. The designs which they execute are generally patterns of geometrical figures, or fantastic shapes of plants, but very seldom represent either animals or human beings.

The cuttings are sometimes monochromic, sometimes a combination of many bits of bright-coloured paper. Works of untutored popular art, they are always original, and often masterpieces as to the suggestion, the shapes, the choice of colours and the execution.

Séverin Udziela

Custodian of the Ethnographical Museum in Cracow, and Secretary to the Anthropological Committee of the Polish Academy of Science.

PAPIER-AUSSCHNITTE.

Der polnische Landmann schmückt sein Heim mit Gegenständen, die entweder geschnitzt oder durch Handmalerei verziert sind, mit Bildern und aus färbigen Papier künstlerisch ausgeschnittenen Ornamenten welche letztere an den weissen Wänden angebracht werden. Die zarte Arbeit des Ausschneidens dieser Ornamente besorgen meist Frauen und Mädchen, zeitweise auch Männer mit grossen, ungeschickten Scheren so wie sie zum Scheren der Schafe verwendet werden. Das Ausschneiden erfolgt nach eigenen Entwürfen ohne sich dabei an irgend ein Muster zu halten. Jede Gegend Polens hat andere Ausschnitte; die schönsten finden wir bei den Kurpien in der Gegend von Ostrołęka und bei den Książaken in der Gegend von Łowicz. Diese Künstler der Natur führen diese Arbeiten in ihrer freien Zeit zum Vergnügen und Schmückung ihrer Wohnstätten aus. Zum Verkauf werden solche Arbeiten nicht verfertigt. Als Motiv zu diesen Papierausschnitten dient gewöhnlich ein geometrisches oder Pflanzenornament, selten aber ein Tier oder Figurenornament. Es gibt einfärbige Ausschnitte und Ausschnitte, die aus verschiedenfärbigen Papier zusammengestellt sind. Dieses Werk der Volkskunst — immer originell sind des öfters Meisterwerke was Einfalt, Farbenwahl und Zartheit der Ausführung anbelangt.

Seweryn Udziela

Verwalter des Ethnografischen Museums in Krakau und Sekretär der anthropologischen Kommission der polnischen Akademie der Wissenschaft.

INTAGLIATURE IN CARTA.

Il contadino polacco addobba le proprie stanze con mobili dipinti oppure scolpiti, le pareti con file di quadri ed ornamenti artificiosi intagliati in carta colorata. Gli attaccano sulle pareti bianche. Questi ornamenti tanto delicati sono intagliati in carta dalle ragazze, in parte anche dai maschi, con forbici talvolta grandi ed inette, con quelle stesse che tosano le pecore. Intagliano di propria fantasia e non si regolano su nessun modello. Tutti i dintorni di Polonia hanno la propria specialità di queste intagliature, ma le più belle si trovano a Kurpie nei dintorni di Ostrołęka e a Książaki nei dintorni di Łowicz. Questi artisti si occupano di lavori gravi e solo nelle ore libere dal lavoro si dedicano a questo piacere di addobbare le proprie abitazioni. Però non fanno questo per scopo di vendita.

Come motivo serve di solito l'ornamento geometrico o il vegetale, di rado l'animalesco o il simbolico. L'intagliatura è di un solo colore o composta di carte di diversi colori vivi. Queste opere d'arte popolare sono sempre originali, più volte sono opere di grande maestria come idea, composizione, come scelta di colori, come delicatezza di taglio.

Seweryn Udziela

Direttore del museo etnografico a Cracovia, Segretario della Commissione antropologica dell'Accademia Polacca.

SPIS RZECZY.

WYCINANKI ŁOWICKIE.

TABL.	I. „Kołdra“ (kołtryna).	wielkość oryginału	82 cm. długości.
”	II. „Wstęga“	”	44 $\frac{1}{2}$ cm. wysokości.
”	III. ”	”	39 $\frac{1}{2}$ cm. ”
”	IV. ”	”	46 cm. ”
”	V. Wycinanka okrągła	”	18 $\frac{1}{2}$ cm. średnicy.
”	VI. 2 wycinanki okrągłe	wielkość oryginałów	14 cm. ”
”	VII. „Kogut“	wielkość naturalna.	

WYCINANKI KURPIOWSKIE.

TABL.	VIII. 4 „Gwiazdy“	wielkość oryginałów	13 cm. średnicy.
”	IX. 3 wycinanki	”	18 cm., 18 cm., 17 $\frac{1}{2}$ cm. wysokości.
”	X. 3 „Leluje“	”	23 cm. ”
”	XI. 2 ”	”	21 cm. ”
”	XII. 3 ”	”	21 cm. ”
”	XIII. 1 „Leluja“	wielkość oryginału	20 $\frac{1}{2}$ cm. ”
”	XIV. 2 „Leluje“	wielkość oryginałów	23 cm. i 21 cm. ”

STANISŁAW LUBOWSKI

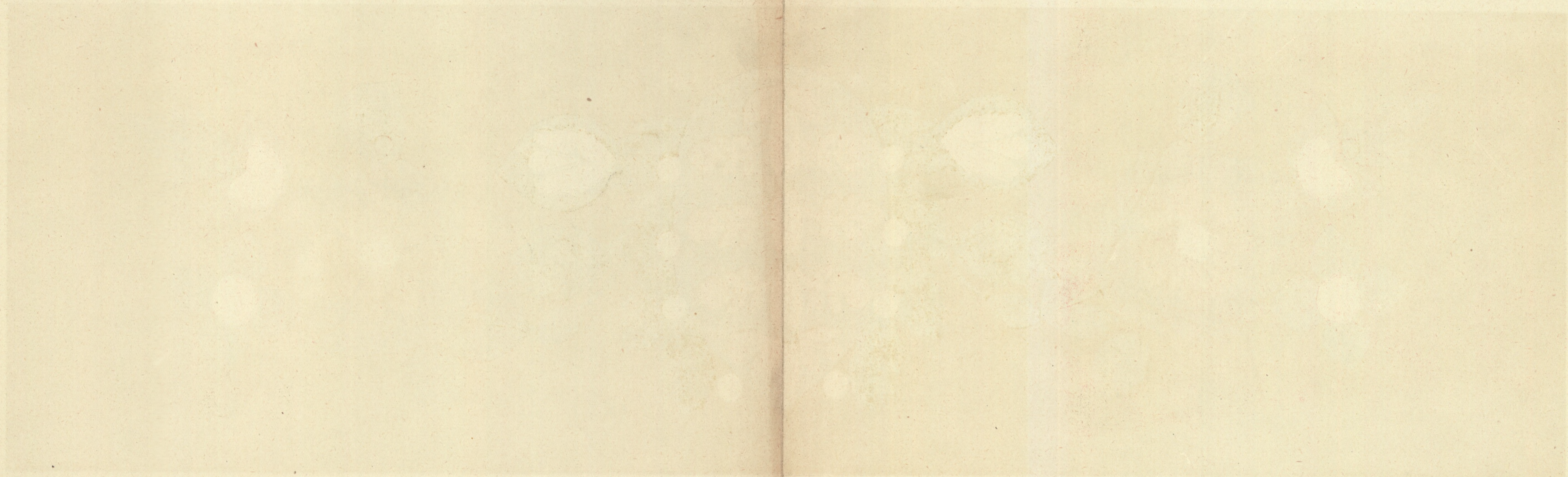
BRIS KIBOZ

WYBIANKI LUBOWSKIE

WYBIANKI LUBOWSKIE

13 cm. 18 cm.	15 cm. 18 cm.	17 cm. 20 cm.	19 cm. 22 cm.	21 cm. 24 cm.	23 cm. 26 cm.	25 cm. 28 cm.	27 cm. 30 cm.	29 cm. 32 cm.	31 cm. 34 cm.	33 cm. 36 cm.	35 cm. 38 cm.	37 cm. 40 cm.	39 cm. 42 cm.	41 cm. 44 cm.	43 cm. 46 cm.	45 cm. 48 cm.	47 cm. 50 cm.	49 cm. 52 cm.	51 cm. 54 cm.	53 cm. 56 cm.	55 cm. 58 cm.	57 cm. 60 cm.	59 cm. 62 cm.	61 cm. 64 cm.	63 cm. 66 cm.	65 cm. 68 cm.	67 cm. 70 cm.	69 cm. 72 cm.	71 cm. 74 cm.	73 cm. 76 cm.	75 cm. 78 cm.	77 cm. 80 cm.	79 cm. 82 cm.	81 cm. 84 cm.	83 cm. 86 cm.	85 cm. 88 cm.	87 cm. 90 cm.	89 cm. 92 cm.	91 cm. 94 cm.	93 cm. 96 cm.	95 cm. 98 cm.	97 cm. 100 cm.
13 cm. 18 cm.	15 cm. 18 cm.	17 cm. 20 cm.	19 cm. 22 cm.	21 cm. 24 cm.	23 cm. 26 cm.	25 cm. 28 cm.	27 cm. 30 cm.	29 cm. 32 cm.	31 cm. 34 cm.	33 cm. 36 cm.	35 cm. 38 cm.	37 cm. 40 cm.	39 cm. 42 cm.	41 cm. 44 cm.	43 cm. 46 cm.	45 cm. 48 cm.	47 cm. 50 cm.	49 cm. 52 cm.	51 cm. 54 cm.	53 cm. 56 cm.	55 cm. 58 cm.	57 cm. 60 cm.	59 cm. 62 cm.	61 cm. 64 cm.	63 cm. 66 cm.	65 cm. 68 cm.	67 cm. 70 cm.	69 cm. 72 cm.	71 cm. 74 cm.	73 cm. 76 cm.	75 cm. 78 cm.	77 cm. 80 cm.	79 cm. 82 cm.	81 cm. 84 cm.	83 cm. 86 cm.	85 cm. 88 cm.	87 cm. 90 cm.	89 cm. 92 cm.	91 cm. 94 cm.	93 cm. 96 cm.	95 cm. 98 cm.	97 cm. 100 cm.

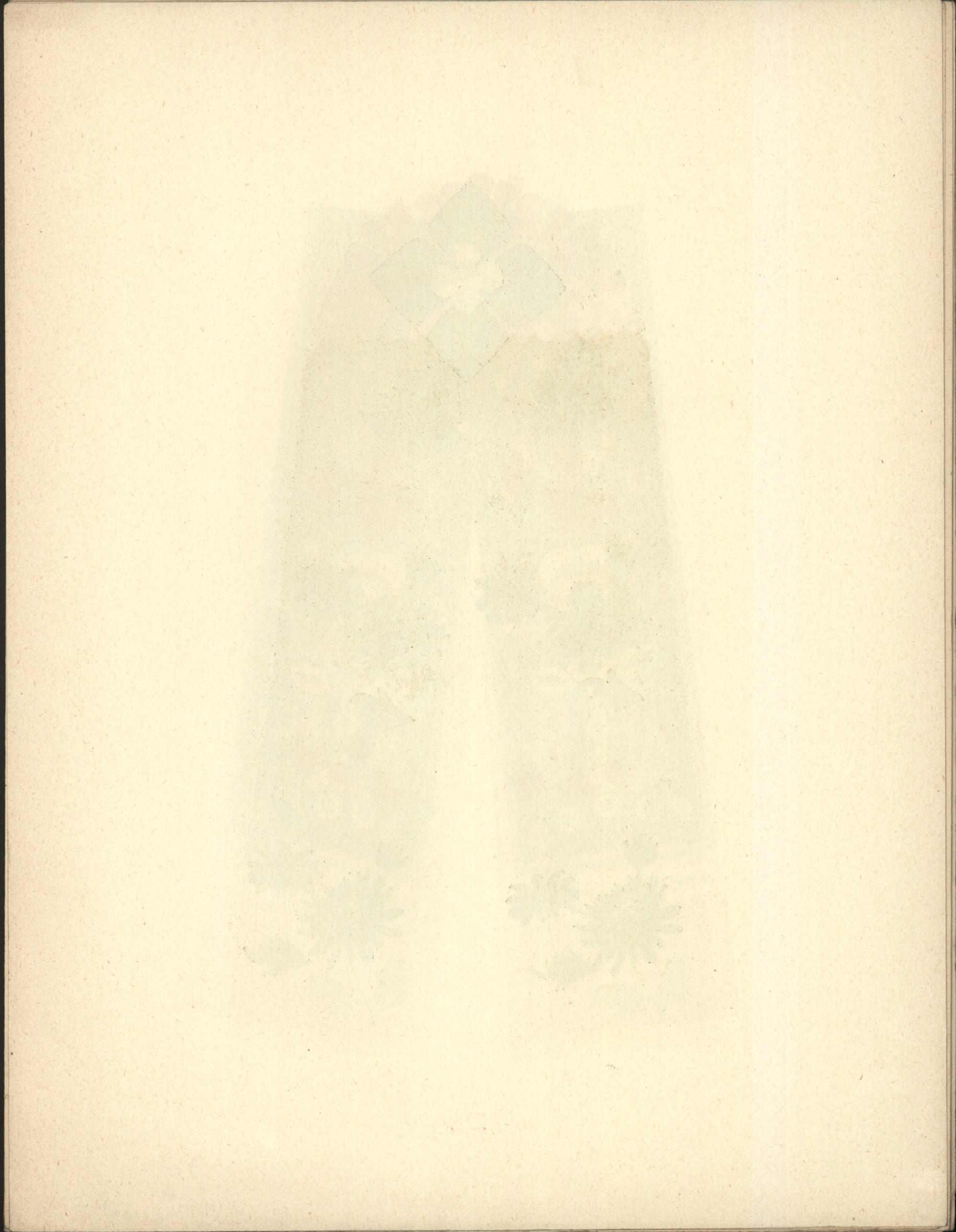

TABL. II.

TABL. III.

TABL. IV.

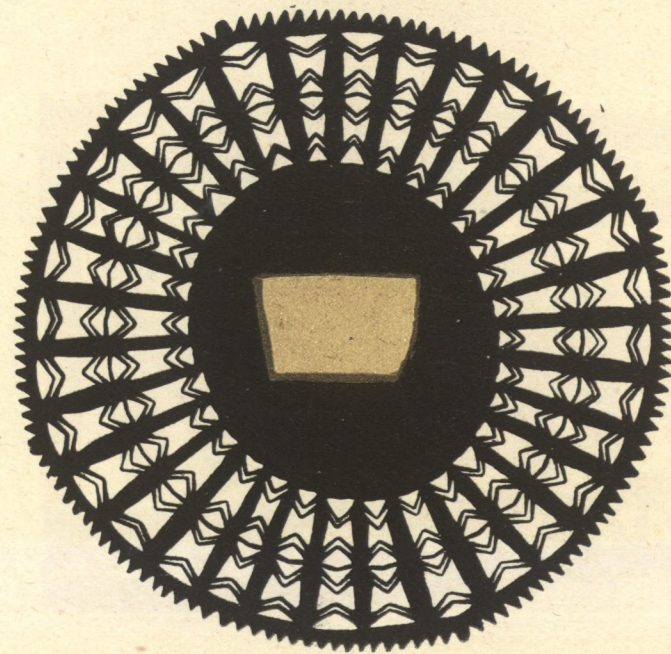
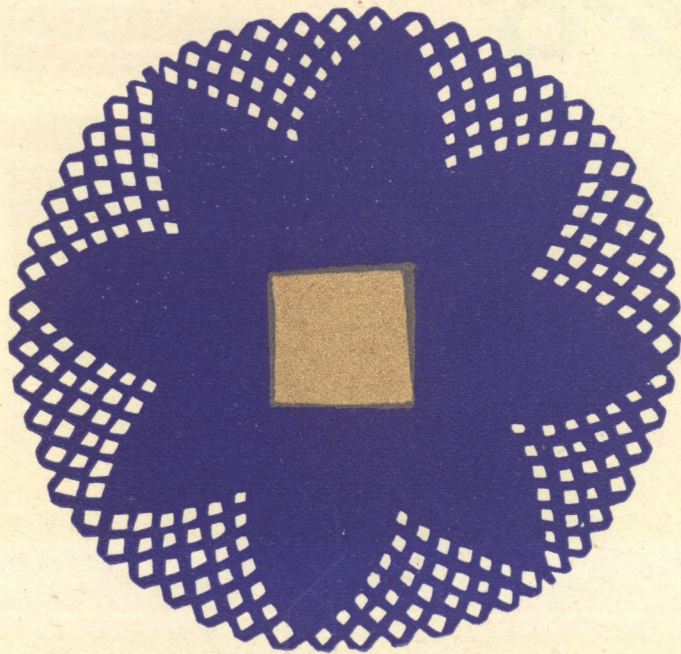
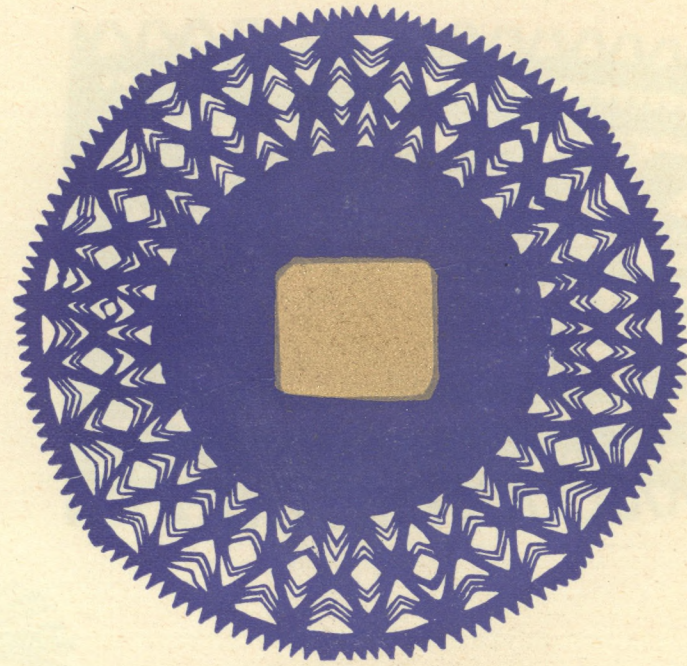
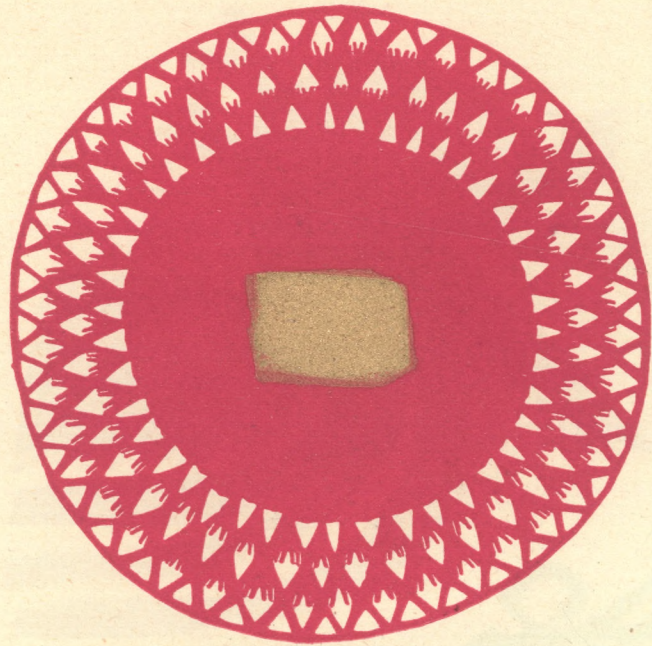
TABL. V.

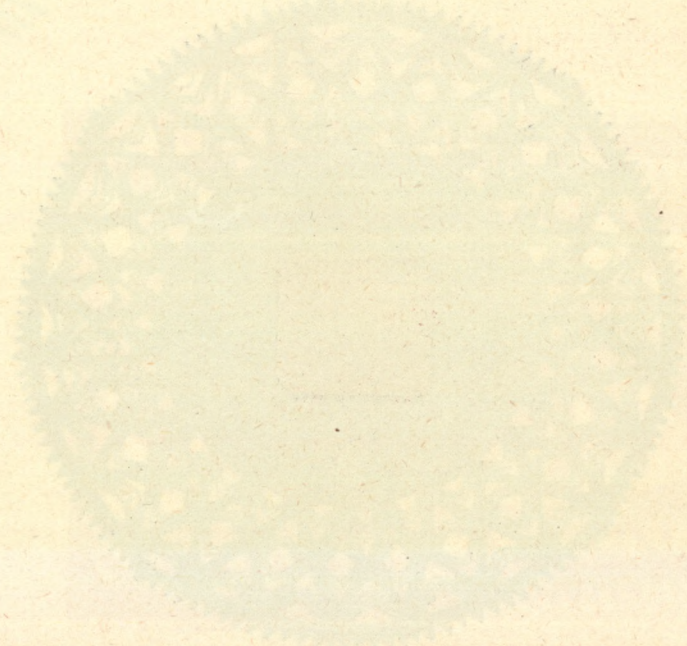
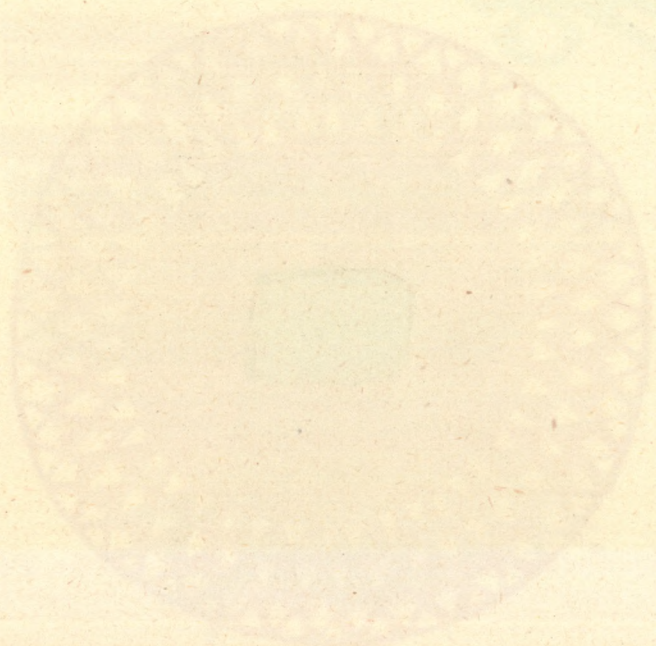
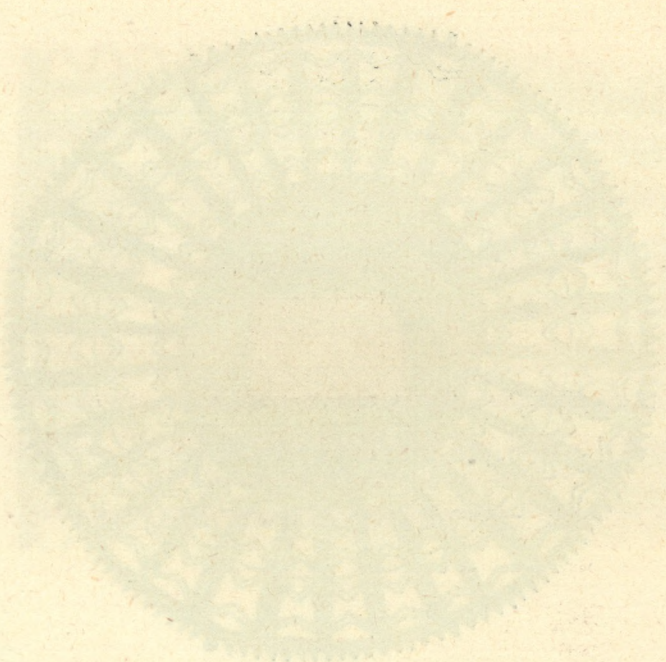
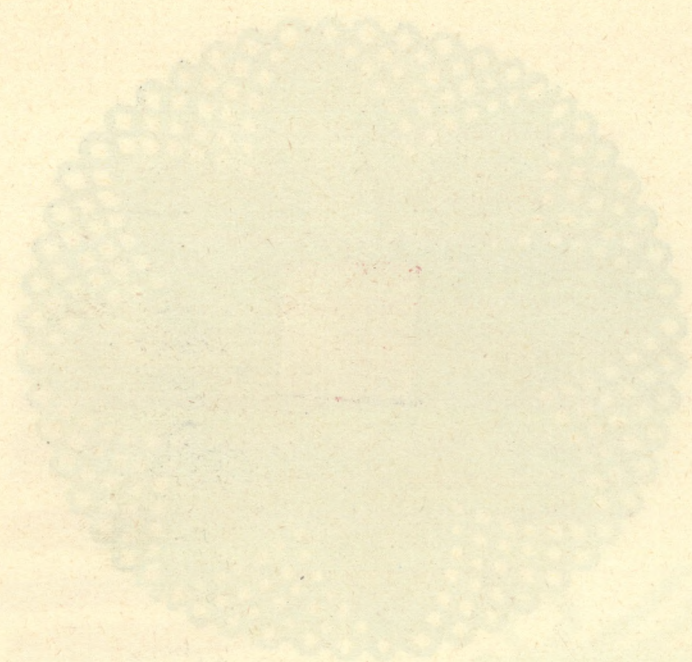

TABL. VI.

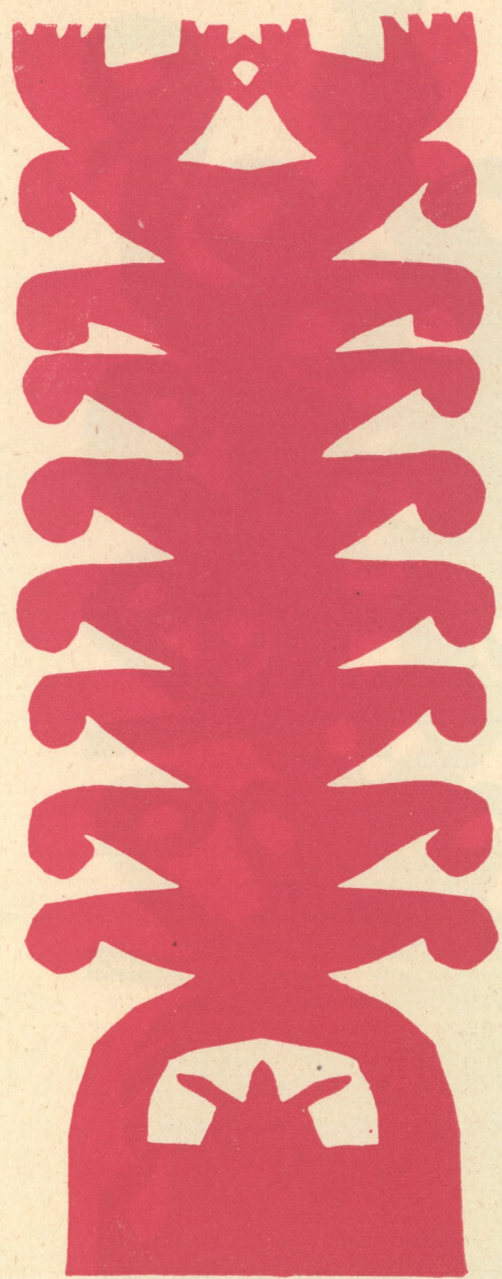
TABL. VIII.

TABL. IX.

TABL. X.

TABL. XI.

1701 21

TABL. XII.

TABL. XIII.

